

Kollektivt och individuellt inflytande

Elevinflytande kan utformas på olika sätt och för olika ändamål. Det kan ske både på individnivå och i kollektiv form. Det ena utesluter inte det andra – de stärker varandra. För en rektor eller skolledare är det viktigt att skapa forum för den enskilda eleven att föra fram sina åsikter men också att skapa förutsättningar för elever att organisera sig och demokratiskt välja sina egna representanter. Den enskilda elevens inflytande och delaktighet är särskilt viktigt i dialog med skolans personal om den individuella studiesituationen. Medan det kollektiva arbetet stärker elevers inflytande strukturellt och organisatoriskt.

Möjligheter med det kollektiva inflytandet:

- Ett demokratiskt forum som drivs av elever, för elever.
- Demokratiskt valda representanter bildar en stark röst för alla skolans elever i jämförelse med en enskild elevs vittnesmål.
- Via elevrepresentanter kan skolledaren bygga ett samarbete på skolövergripande nivå för att eleverna ska kunna påverka skolan övergripande och organisatoriskt.

Möjligheter med det individuella inflytandet:

- Den enskilda eleven kan föra fram sina egna vittnesmål och behov.
- Den enskilda elevens inflytande är viktigt i de processer som berör eleven personligen.
- Det kan ske i dialog med läraren eller annan skolpersonal och röra utbildningen, examinationer eller trygghet & studiero.

När det kommer till att påverka skolan på en organisatorisk nivå är det fördelaktigt om eleverna organiserar sig i en fri och självständig elevsammanslutning. Elevrepresentanter bildar då en enad röst för alla skolans elever och kan delta på liknande premisser som exempelvis lärarnas eller skolledningens representanter. Ombuden kan systematiskt hämta in elevers synpunkter och får på så sätt den insyn som krävs för uppdraget att driva ett arbete för reellt elevinflytande i skolmiljön.

Skolledningen kan även bidra till att ombudens kompetens ökar genom att de återkommande inkluderas i skolans processer, skickas på utbildningar och utbyter erfarenheter med elevföreträdare från andra skolor och orter. I takt med att ombudens kompetens utvecklas så kan deras reella inflytande stärkas och fylla en större funktion för skolans organisatoriska utveckling.

Skollagen

”Vid varje förskole- och skolenhet ska det finnas ett eller flera forum för samråd med barnen, eleverna och de vårdnadshavare som avses i 12 §. Där ska sådana frågor behandlas som är viktiga för enhetens verksamhet och som kan ha betydelse för barnen, eleverna och vårdnadshavarna. [...] Rektorn ansvarar för att det finns forum för samråd enligt första stycket och för att informations- och samrådsskyldigheten enligt andra stycket fullgörs.”

(Skollagen 4 kap. 13 §)

Utöver skollagens regleringar om det individuella inflytandet regleras även forum för samråd. Det innebär att varje skola ska ha ett eller flera forum för samråd med barnen, eleverna och vårdnadshavarna där eleverna är under 18 år. Frågor som är viktiga för verksamheten och som kan ha betydelse för utbildningstagaren ska behandlas i forumen. Skolan ska informera barn och elever (däribland elevrepresentanterna) och vårdnadshavare om förslag till beslut och ge dem tillfälle att komma med synpunkter innan beslut fattas. Det är en fördel om elevrepresentanterna får erbjudande om att delta vid forum för samråd genom att få delta i mer långsiktiga processer och på så sätt delta på liknande premisser som skolansyrkesgrupper.

Bjud in elever till skolans beslutsprocesser

Skolan bör ha rutiner för hur frågor tas från elevnivå till ett forum för samråd och hur information kommuniceras ut till eleverna. Enligt elevorganisationerna är ett effektivt sätt att bjuda in representanter från demokratiska elevsammanslutningar till skolans formella möten och ordinarie beslutsprocesser. Det kan skapa både legitimitet för elevrepresentantens uppdrag och bidrar till nyanserade processer där alla som vistas i skolmiljön representeras. Några exempel på processer där elever ska vara inkluderade är det systematiska kvalitetsarbetet, arbetet med aktiva åtgärder enligt diskrimineringslagen och i samband med att skolan tar fram ordningsregler.

Forum som främjar reell påverkan

Det är viktigt att elevrepresentanterna får information i god tid för att kunna bilda sig en uppfattning och skapa förankring i elevgruppen som företräds. Om elevinflytandet begränsas i sin omfattning riskerar det att minska elevföreträdarens engagemang och inflytandets legitimitet inför skolans elever. Elevernas unika perspektiv används då inte heller till sin fulla potential och inflytandets resultat riskerar därmed att gå förlorat.

Det är en fördel om forumen sker fortlöpande under läsåret för att elevrepresentanterna ska ges förutsättningar till att utöva ett reellt inflytande. Om forumen sker för sällan, exempelvis vid ett eller två tillfällen under läsåret, minskar möjligheterna till reell påverkan då processerna löper parallellt utan möjlighet till kontinuerlig förankring i elevgruppen. När elever kopplas in för sällan minskar också möjligheten för återkoppling till eleverna om hur arbetet fortlöper vilket riskerar att skapa slitningar och brist på förståelse för hur elevernas synpunkter har tagits vidare.

Elevers sammanslutningar

[...] Eleverna och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas. [...]"
(Skollagen 4 kap. 9 §)

Genom fria och självständiga elevsammanslutningar som elevkårer och elevråd kan eleverna påverka frågor som rör deras rättigheter, arbetsmiljö och studieklimat. Arbetet kan också handla om att skapa trivsel och gemenskap på skolan genom att ordna sociala arrangemang som till exempel välkomstaktiviteter, tävlingar och spex. Rektorer och skolledare bör skapa praktiska förutsättningar och säkerställa en rutin för elevföreningars inflytande och delaktighet. För inspiration och praktiska exempel på hur det går att skapa, utveckla och förvalta elevföreningar läs textmaterialet "Elevers sammanslutningar" medföljande checklistor för skolor med eller utan elevförening:

- Checklista 1 – skola med elevförening
- Checklista 2 – skola utan elevförening

Elevskyddsombud och representanter för elevsammanslutningar ska också få utrymme att utföra sitt uppdrag under skoltid samt få kompensation och ledighet för den tid de lägger ner (4 kap. 11 § skollagen). Det betyder att frånvaro som beror på att elever lägger ner tid på förtroendeuppdrag ska räknas som giltig. Skolan ska också erbjuda kompensation för det undervisningsinnehåll som elevrepresentanten går miste om till följd av sitt uppdrag. Om elever inte ges tid för sitt uppdrag eller om det riskerar att gå ut över skolarbetet minskar drivkraften och engagemanget och färre elever upplever att de kan delta. Det riskerar i sin tur att motverka en bred representation av elevgrupper i det demokratiska forumet.

Arbetsmiljölagen

I Skollagen (4 kap. 11 § skollagen) hänvisas det till arbetsmiljölagens delar om elevskyddsombud. Elevskyddsombuden är elevernas röst i skolans arbetsmiljöarbete och är ett viktigt verktyg för rektorer och skolledare att få information om elevernas åsikter och synpunkter. Ombuden är därför en viktig del i det kollektiva och representativa inflytandet på högstadiet och gymnasiet.

”Elever i grundskolans årskurs 7–9, specialskolans årskurs 7–10 och gymnasieskolan samt motsvarande utbildningar företräds i arbetsmiljöarbetet av elevskyddsombud.”

(Arbetsmiljölagen 6 kap. 17 §)

”Elevskyddsombuden utses av eleverna och studerandeskyddsombuden av de studerande. Huvudmannen för utbildningen ska se till att elevskyddsombuden och studerandeskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget. Elevskyddsombuden och studerandeskyddsombuden har rätt till den information som behövs för uppdraget. [...]”

(Arbetsmiljölagen 6 kap. 18 §)

Arbetsmiljön handlar om både den fysiska och den psykosociala miljön. Exempel från den fysiska arbetsmiljön kan vara att bänkar, stolar och digitala arbetsverktyg är anpassade för skoldagen och arbetet. Exempel från den psykosociala arbetsmiljön är att motverka stress, främja återhämtning och arbeta förebyggande mot kränkningar och trakasserier.

Elevernas uppdrag är aldrig att åtgärda arbetsmiljön, men eleverna kan vara örat mot marken i det förebyggande och främjande arbetet. Elever kan se saker som är svårt för skolans medarbetare att fånga upp likt anhopning av prov, lokalbrister och normativa beteenden eller incidenter i elevgruppen som skapar otrygghet.

För att arbeta effektivt, förebyggande och främjande är det viktigt att elevskyddsombuden, personalens skyddsombud och skolledningen samverkar. Det kan handla om att gå skyddsronder tillsammans för att undersöka den fysiska och psykosociala arbetsmiljön och dela information och insikter mellan grupperna. Det kan också utvidgas genom att samverka i det hälsofrämjande arbetet där elevrepresentanterna exempelvis kan verka som remissinstans vid framtagandet av policydokument och i planeringen av temadagar. När elever och skolpersonal står enade kan det vara enklare för elevgruppen att ta till sig budskap.

Skolan kan stötta upp i att anordna valet av elevskyddsombud, men det är grundläggande att eleverna själva får utse sina representanter. Den ordningen är viktig att värna om för att förtroendet ska vara verkligt och representativt. Det handlar dels om att ombudet ska vara självständigt och endast verka i elevernas intressen, dels om att individen ska känna att den innehar en viktig position som den blivit tillordnad av sina klasskamrater och att det är ett förtroende värt att värna.

Att leda ett effektivt arbete med elevskyddsombud

Nedan följer en checklista på de åtaganden som rektorer förväntas följa för att arbetet med elevernas skyddsombud ska bli ändamålsenligt, effektivt och tillitsbyggande:

- Se till att alla elever vet att de har rätt att välja elevskyddsombud och uppmana eleverna att aktivt välja sina ombud.
- Informera elever och personal om vem eller vilka som blivit valda till ombud.
- Tillhandahåll utbildning till de valda ombuden. Uppmana skyddsombud, rektor och elevskyddsombud att genomföra utbildning tillsammans för att främja samverkan.
- Bevilja ledighet för den tid som behövs till uppdraget och kompensera för den undervisningstid som tas i anspråk.
- Ge ombuden den information som behövs för att kunna ta ställning till olika frågor. Det kan till exempel gälla ombyggnation, ändrande arbetsformer eller framtagandet av policydokument.
- Arbeta systematiskt och för dialog med samtliga parter som har skolan som sin arbetsplats. Parter som elever, lärare, annan skolpersonal och skollledning.

För fördjupande läsning se Skolverkets föreskrifter information om hur arbetsmiljöarbete genom elevskyddsombud ska gå till. Elever har också rätt att samverka vid skolans arbete med aktiva åtgärder enligt diskrimineringslagen.

Vad kan elever påverka via ett kollektivt inflytande?

Möjligheterna som följer av ett fungerande kollektivt elevinflytande är många. Nedan följer en lista på områden där elever kan ges möjlighet att påverka. Listan bör ej ses som en tvingande eller uttömmande lista utan som ett underlag för inspiration och goda exempel.

Inledningsvis kan elevsammanslutningarna fylla en viktig funktion i att utveckla utbildningskvalitén genom att delta när den planeras, genomförs och utvärderas. Elevsammanslutningarnas inflytande i undervisningen kan bland annat handla om att:

- välja och testköra lärplattform för att öka användarvänlighet
- utvärdering och inköp av läromedel
- särskilda stödinsatser
- vilka arbetsformer som ska användas
- vilka examinationsmetoder som ska användas.

Se övrigt material hos Skolverket för kompletterande stöd i arbetet med delaktighet i undervisningen:

- Delaktighet, inflytande och likabehandling
- Elevers inflytande och delaktighet i undervisningen kan främja studiero

Utöver undervisningen finns det fler områden som berör skolans verksamhet i övrigt som elevsammanslutningar ska och kan vara delaktiga i och ha inflytande över. Det kan bland annat handla om:

- elevers fysiska arbetsmiljö i förhållande till fysiska utrymmen eller inventarier
- elevers psykosociala arbetsmiljö i förhållande till psykisk hälsa, trygghet och studiero
- schemaläggning och provplanering för en jämn arbetsbelastning
- samverkan vid planering av schemabrytande kompetensutveckling
- planering och genomförande av aktiviteter utanför lektionstid.

Referenser

[Arbetsmiljölagen \(1977:1160\)](#)

[Diskrimineringslagen \(2008:567\)](#)

[Skollagen \(2010:800\)](#)

Läs mer:

[Delaktighet, inflytande och likabehandling - Skolverket](#)

[Elevers inflytande och delaktighet i undervisningen kan främja studiero - Skolverket](#)

[Skolverkets föreskrifter om elevmedverkan i skolenhetens arbetsmiljöarbete genom elevskyddsombud](#)

Textmaterialet ”Elevers sammanslutningar” samt medföljande checklistor för skolor med eller utan elevförening.